

ÂŞIK MEVLÛT İHSANÎ'NİN ŞİİRLERİNDE VATAN ALGISI

The Perception Of Homeland In The Poems Of Minstrel Mevlüt Ihsanî

Doç. Dr. Adem BALKAYA

Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü

adembalkaya81@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-1309-6406>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute-
AİCUSBED 7/1 Nisan/April 2021 / Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	28.01.2021
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	08.03.2021
Sayfa- <i>Pages</i> : 27-36	 https://doi.org/10.31463/aicusbed.870130

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

✓ iThenticate

ÂŞIK MEVLÜT İHSANÎ'NİN ŞİİRLERİNDE VATAN ALGISI

The Perception of Homeland in The Poems of Minstrel Mevlüt İhsanî

Doç. Dr. Adem BALKAYA

Öz

Âşık Mevlüt İhsani 1933 yılında (kendisi 1928 olduğunu söyler), 1950 yılına kadar Kars'ın Sarıkamış ilçesine 1950 yılından sonra Erzurum'un Şenkaya ilçesine bağlanan Çermik/Kaynak Köyü'nde dünyaya gelir. İlkokul üçüncü sınıfta iken bir kaza sonucu gözlerini kaybeder. Çocuk yaşlardan itibaren âşıklığa ilgi duyar. Özellikle Bardızlı Nihani Baba'dan çok etkilenir. Mahlasını ve icazetini Alvarlı Lütfi Efendi'den aldığı bilinir. 2010 yılında Gebze'de rahmetli olur. Son dönem âşıkları içerisinde badeli olduğuna inanılan birkaç âşıktan biridir. Hemen her bakımdan âşıklık geleneğinin bütün hususiyetlerini iyi bilen, geleneğin sürdürülmesinde oldukça katkısı olan bir âşıktır. Güçlü şiirlerinin yanı sıra yetiştirdiği çıraklar (Mehmet Hünkâri, Nuri Çırağı, Kenan Sağır, İhsan Yavuzer, Âşık Halis, Rahim Baykara, Erol Şahiner, Mustafa Aydın), tasnif ettiği halk hikâyeleri, geleneğin devamı için katıldığı programlar, aldığı sayısız ödüller onu son dönemin büyük âşığı yapan diğer faktörlerdir. Doğup büyüdüğü topraklar, savaşların ve acıların yoğun yaşandığı, vatan, toprak, bayrak, millet gibi kavramların en çok anlam kazandığı bölgedir. Bu nedenle İhsani'nin şiirlerinde sözü edilen bu kavramlar sıklıkla kullanılmıştır. Bu bir taraftan geleneğin âşığa yüklediği misyon olmanın yanında, âşığın da hayatı anlamlandırma veya değerler dünyasında nelere kıymet verdiğinin bir tezahürüdür. Çalışmada İhsani'nin şiirlerinde vatan mefhumunun nasıl işlendiği örneklerle tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mevlüt İhsani, Vatan, Âşıklık Geleneği, Âşık Şiiri.

Abstract

Minstrel Mevlüt İhsani was born in Çermik/Kaynak Village, which was connected to the district of Sarıkamış of Kars until 1950 and which was connected to Şenkaya district of Erzurum after 1950, in 1933 (which he said was actually 1928). He lost his eyesight as a result of an accident when he was in the third grade. He was interested in minstrelsy from an early age. He was notably influenced by Nihani Baba of Bardız. It is known that he received his pseudonym and authorization from Alvarlı Lütüfî Efendi. He passed away in Gebze in 2010. Among the recent minstrels of our time, he is one of the few minstrels who are believed to bebadeli (badeli minstrel means a folk poet who drank love wine from the hand of a pir (founder of an order) in his dream and began to play saz (a stringed Turkish instrument) and sing minstrels. He was a minstrel who was well aware of all the features of the tradition of minstrelsy in almost every aspect and contributed greatly to the continuation of the tradition. In addition to his powerful poems, the apprentices he trained (Mehmet Hünkârî, Nuri Çırağı, Kenan Sağır, İhsan Yavuzer, Âşık Halis, Rahim Baykara, Erol Şahiner, Mustafa Aydın), the folk tales he classified, the programs he participated in for the continuation of the tradition, and the numerous awards he received are other factors that make him a great minstrel of the recent period. The land where he was born and raised is the region where war and suffering were intense and concepts such as homeland, land, flag and nation make sense the most. Therefore, these concepts were frequently used in İhsani's poems. On the one hand, minstrelsy is not only a mission imposed on the minstrel by tradition, but also a manifestation of how the minstrel makes sense of life or what the minstrel values in the world of values. In this study, how the notion of homeland is addressed in İhsani's poems will be discussed with examples.

Keywords: Mevlüt İhsani, Homeland, Minstrelsy Tradition, Minstrel Poetry.

Giriş

“Vatan Sevgisi İmandandır”

Âşıkların yaşadıkları coğrafya ve dönemleri ile şiirleri arasında doğrudan bir bağ vardır. Âşığın etrafında olup bitenler onun şiirlerini besleyen kaynaklardır. Âşığı topluma bağlayan, toplumun bir parçası yapan da bu özelliğidir. T.S. Eliot, gelenek ve şairi tartışırken hiçbir sanatçının –şairin kendisinden sonrakilere iletmek istediği dünya görüşünü tek başına veremeyeceğini ve bunun gibi kendi sanatını da geçmişten bağımsız oluşturamayacağını savunur (2007:1-11). Böylelikle bir sanatçı değerlendirilirken hem kendisinden önce yaşamış ve içerisinde yer aldığı geleneği oluşturmuş olan eski sanatkârlara hem de değerinin anlaşılması için

kendisinden sonra gelen diğer sanatçılara bakmak gerekir. Âşıklık geleneği böyle bir tartışma ve mukayesenin en güzel yapılacağı icra bağlamıdır. Daha geleneğin ilk başlarda oluşurken temellendiği törenler düşünüldüğünde aslında bugünün âşıklarının nasıl bir gelenekten geldikleri daha iyi anlaşılacaktır. Zira ilk âşıklar şöenlerde, yuğlarda, sığırlarda veya savaşlarda yer almakta idiler ve bu durum onların toplumdan asla bağımsız kalmadıklarının yahut kalamayacaklarının da bir göstergesidir. Âşıklar sanatlarını icra ederken oluşturdukları şiirlerde her ne kadar ferdi hissiyatlarını dile getiriyormuş gibi görünseler de onların şiirleri, bütün bir kolektifin o âşıkta varoluşunu tamamlayan şiiri şekline dönüştürür.

Üzerinde yaşanan coğrafya insanın bir yerde kaderi sayılır ve sosyal bir varlık olan insan, üzerinde yaşadığı coğrafyadan ayrı düşünülemez. Varlık daima bir zemin arayışının ve ontolojik açıdan sağlam temel ihtiyacının ürünü olmuştur. Hatta her varlığın ruhu ancak bir zemine oturtulduktan sonra değer kazanmıştır. “Ontolojik anlamda mekân, insan varlığının evrendeki tutunma yeri, bir oluşlar/kılışlar diyarı ve nihayet insan başarılarının hem ürünü hem de etkileyen nitelikli uygulama alanıdır” (Korkmaz 2007: 400). Mekân sadece etrafı duvarlarla çevrili bir yer değil, “peteklerinin binlerce gözünde zamanı sıkıştırılmış olarak tutan” (Bachelard 2008:43) bir yerdir. Bu gözler çoğunlukla bugünün kaynağı olan düne ait arkaik unsurları barındırır ve bu unsurlar ışığında mekan, dinleyici veya icracıda geçmişte olanlara dair edinimler kazandırır. Özellikle de sanatını geleneksel bir tarzda icra edecek olan âşık için bu durum oluşturacağı şiirde kullanacağı her türlü dinamiği özenle seçmesine yardım eder. İşte mekân bu noktada devreye girer. Âşığa doğrudan bir izlek alanı yaratarak şiirin konularının neler olacağı noktasında katkıda bulunur.

İhsanî'nin Şiirlerinde Vatan

İhsanî'nin yaşadığı dönem ve coğrafya âşığı yönlendirecek yoğun bir tarihsel derinliğe sahiptir. Ancak bu derinliği hissetmek ve toplumun yaşadığı sıkıntıları, acıları, zulümleri görebilmek ve şiirlerinde bu duyguları yaşamak âşığın maharetiyle ilgili bir durumdur. İşte sanatkârlık burada devreye girer ve hissedilen bu ferdi düşünceler sanatkâr tarafından ait olduğu toplumun bütün değer yargılarıyla birleştirilerek şiire dönüştürülür. Bars (2018: 34). Sarıkamış, Soğanlı, Top Yolu, Bardız, Oltu oldukça fazla savaşın erildiği, büyük acıların çekildiği, dünyada eşi görülmemiş zulümlerin yaşandığı bir coğrafyadır. Bu coğrafyada dünyaya gözlerini açan ve içi vatan sevgisiyle

dolan İhsani gibi büyük bir sanatkârın vatan sevgisinden uzak şiirler oluşturması düşünülemez.

Mevlüt İhsani vatani her yönü ve her şeyi ile kabullenir. Buradan hareketle vatana dair her unsur onun için kutsal ve değerlidir. Övemem redifli şiirinde bu duygularını şu şekilde ifade eder:

Ben aşığım vatanıma, yurduma
Milletime, bayrağıma, orduma
Vatanımın kuzusuna, kurduna
Vatan benim, asla kötü diyemem
İnsanlıktan başkasını övemem

Vatana, bayrağa, toprağa bağlılığını aşk ile dile getirmesi önemli bir husustur. Zira bağlılığın ve vazgeçilmezliğin zirvesi aşk duygusuydur.

Tatlısı benimdir, acısı benim
Sarhoşu, düşkününü, hacısı benim
Her türlü yarası, acısı benim
Vatan benim, asla kötü diyemem
İnsanlıktan başkasını övemem

Hasını benimdir, halısı benim
Akıllısı benim, delisi benim
Kapıcısı benim, valisi benim
Vatan benim, asla kötü diyemem
İnsanlıktan başkasını övemem

Dolusu da benim azı da benim
Soğuğu da benim, yazı da benim
Çerkez'i de benim, Laz'ı da benim
Vatan benim asla, kötü diyemem
İnsanlıktan başkasını övemem

Sosyolojik olarak her kesimden insanı aynı potada görür ve aynı oranda, herhangi bir ayırım yapmadan sahiplenir. Aralarındaki vatana ait olma duygusu İhsani için yeterlidir. Herhangi bir sınıf ayırımı, ırk ayırımı, meslek ayırımı gözetmez ve bütün olarak bakar.

Vatan bir ağaçtır, bizde dalıyız
Hepimiz de bir dükkânın malıyız
Kimin Ömer, Osman, kimin Ali'yiz

Vatan benim, asla kötü diyemem
İnsanlıktan başkasını övemem (Düzgün 1997: 109-110)

Ağaç, Türk kültüründe ecdat olarak kabul edilir. Altay Türklerinden derlenen yaratılış destanlarındaki dokuz dallı ağaç [Ergun (2017: 335) bu konuda] ve Uygur Türeyiş destanlarında [Sakaoğlu ve Duymaz (2002: 210); Ögel (1998: 88) bu konuda] yer alan ve ağaçtan türediğine inanılan insanlara dair anlatmalar ağacı bir ecdada dönüştürmüştür. Yine Türk Tasavvuruna göre evren üç aşamalıdır ve evreni bütünüyle bir arada tutan bir merkez vardır ve o da Hayat Ağacı [Ergun (2018: 116) bu konuda] olarak tanımlanır. Bu ağaç yaprak ve dallarıyla göğü, gövdesi ile yeri ve kökleriyle de yeraltını tutar. Bir art gönderimle vatanın ağaç olarak düşünülmesi oldukça dikkat çekicidir. İhsani burada aynı art gönderimle kendisi ve kendisi gibi bu vatanda yaşayanları vatan denen o ağaç/ananın çocukları gibi görür.

Savaş her zaman için yıkıcı ve düzen bozucudur. Bozulan bu düzen sadece resmi düzlemde kalmaz aynı zamanda üzerinde yaşanan toprağın huzurunun ve o toprakta yaşayan insanın da huzurunun bozulmasıdır. Yıkım her yönüyledir ve özellikle Sarıkamış ve Bardız yaylaları düşünüldüğünde her karışında binlerce şehidin olduğu bu topraklar İhsani'yi derinden etkilemiş ve şiirlerine konu olmuştur.

Şehit mezarından geçtiğim yerde,
Gelen bir inilti tan, tan diyordu.
Tarihe gömülmüş hangi seferde,
Vatan için kurban kurban diyordu (Düzgün 1997: 210)

İhsani etrafına baktığında her tarafın şehit mezarı olduğunu görmüş ve her bir mezarın aslında oradan geçenle konuştuğunu anlamıştır. Ancak önemli olan o sesi duyabilmektir ve bu da ancak vatan sevgisini gönlünde hisseden birisi için mümkündür. Aynı zamanda bu durum inançla da ilgilidir. Zira ayette “Allah yolunda öldürülenlere “ölüler” demeyin. Hayır, onlar diridirler. Fakat siz bunu sezemezsiniz” (Bakara 154) buyrulmaktadır. İhsani bu durumunun farkındadır ve şehit mezarıyla/şehitle konuşabilmektedir. Hatta şiirin devamında bu durum şu şekilde sunulur:

Sürmüş düşmanları yurdundan atmış
Kanını yoğurmuş toprağa katmış
Kahraman ölür mü, uykuya yatmış
Var mı evladına çatan diyordu (Düzgün 1997: 210)

Vatan için ölmüşse mezar, Mevlüt İhsani'ye göre bir beşiktir. Cennet toprağıdır. Arzulanan, istenen ve candan önce gelen bir varlık/vatan için ölmek/şehit olmak cennet toprağından bir beşikte yatmak gibidir:

Candan önce vatan varsın
Mevlüt İhsani'ye yarsın
Beşigimsin hem mezarsın
Cennet ü Cemal içimde (Düzgün 1997: 224)

Önemli bir başka husus ise vatana kurban olmaktır. Zira Türk'ün kabulüne göre Allah'a, eşe ve ancak vatana kurban olunabilir. Askere giderken ve düğünlerde yakılan kınanın anlamı da budur. Başka bir şiirinde bu durumu şu şekilde dile getirir:

Güle güle uğurladık askere
Gidip bekleyesin vatanın oğul
Anan niçin kınaladı ellerin
Sırtı kınalanır kurbanın oğul (Düzgün 1997: 102)

Askere gidişin “güle güle” ile tasviri milletin bir başka açıyla da İhsani'nin askerliğe veya vatana bakışıyla ilgilidir. Ölüm, ayrılık, kavuşamama ihtimalinin çok yüksek olmasına rağmen insandaki vatan sevgisi bu olumsuz durumları görmez ve askere gülerak uğurlar. Yine vatan için ölmek İhsani için arzuların en büyüğüdür:

Vatan sevgisini tarif edemem
Bana cennet gibi ana vatanım
Uğrunda yüz ölsem, yüz de dirilsem
Yine can veririm sana vatanım (Düzgün 1997: 114)

İhsani'de ki vatan sevgisinin tarihsel bir temele dayandığı görülür. Bugünün acıları ve savaşlarını işlerken milletin bugünlere getiren tarihten de uzaklaşmaz ve milletin bütün olarak düşünür:

Mevlüt İhsani'nin sevdiği vatan
Sana ne söyledi o şehit atan
Doğudan batıya atın oynatan
Dört kıtada vardır harmanın oğul (Düzgün 1997: 103)

Bir diğer şiirinde yine geçmişe atıfta bulunarak tarihsel olayları art arda sıralamıştır. Bu olaylar bu toprakları yurt yapmada atlatılan en önemli badirelerdir. İhsani bu olayları bugünün insanına hatırlatarak gelecek için bir algı yaratmak istemektedir.

Çağlar boyu tükenmedi çilemiz
Malazgirt, Çaldıran, Çanakkale'miz
Sende oymağımız, sende sılamız
Bölenmiş toprağım kana vatanım (Düzgün 1997: 114)

Başka bir şiirinde yine bugün ile geçmiş arasında şu anki nesil için tıpkı Yahya Kemal'in "kökü mazide olan atı" si gibi şunları söyler:

Aç kitabın bir haber al maziden
Kahraman Türklere çatanı öğren
Vatanına kurban olan kuzudan
Toprakta kefensiz yatana öğren

Bayrağım ay yıldız atımız aldır
Kahraman Türkoğlu başını kaldır
Senin ceddin Alparslan'dır Kemal'dir
Cihanı titreten atanı öğren (Düzgün 1997: 145)

Bugünün nesline maziye öğrenmek gerektiği ısrarla hatırlatılır. Geçmişte kimlerle nasıl düşman olduğu, nasıl vatan için candan geçildiğinin öğrenilmesini ister. Daha sonra Anadolu'yu yurt yapan Sultan Alparslan'a ve ikinci kez yurt yapan Mustafa Kemal'e gönderme yapar. Zira bugünü ve geleceği kurmak ancak maziye bilmekle mümkündür.

Başımda ay yıldız, göğsümde iman
Öğün Mevlüt, ecdadımız kahraman
Arslan toprağına giremez düşman
Bura yiğit toprağıdır toprağı (Düzgün 1997: 56)

İhsanî'deki ecdad algısı aynı zamanda övünülmesi gereken bir durumdur. Aslan toprağına düşmanını sokmamıştır ve kahramanlığı ile ün salmıştır.

Kırk yıl esir kaldın alnında yazı
Her gün kan ağlardın, olmazdın razı
Bir adın şirin Kars, bir adın gazi
Çıkardık müstevli düşmanımızı (Düzgün 1997: 66)

Kars'ın Ruslar tarafından işgali kırk yıl sürmüştür. Bu yıllar bu toprakları yurt bilenleri çok derinden etkilemiş tiyatro metnine (Kafkasyalı

1995) dahi dönüşmüştür. İhsani de bu acı olayı şiirine taşımış ve o kırk yılın razı olunmadan ve ağlanarak geçirildiğini vurgulamıştır.

Mevlüt İhsani'nin vatan sevgisi sadece silah, mücadele veya savaşla sınırlı değildir. Ona göre savaşın yanında “kalem”, “gayret”, “sanat”, “ticaret” de vatan için gerekli ve onu ayakta tutan olgulardır. Bu nedenle oğul üzerinden gençlere öğütler verirken, vatana her türlü hizmeti de hatırlatır:

Vatan kazanılmaz sade tüfikle
Kalem ile gayret ile yürekle
Büyük küçüklü hizmet et bekle
Yetişsin bağ ile bostanın oğul

Sanatta yarış var en yüksek hızda
Yapalım satalım biz kapımızda
Karşiki komşular ayda yıldızda
Boş yere harcama zamanın oğul (Düzgün 1997: 103)

Mevlüt İhsani'deki vatan mefhumu sadece üzerinde yaşanılan devlet/Anadolu ile sınırlı değildir. Tarihe yapılan göndermeler dışında yavru vatan olarak bilinen Kıbrıs da İhsani için uğruna can verilen ve şan alınan diğer kara parçalarından biridir.

Gittik özgürlüğe, gittik barışa
Küheylanlar hazırladık yarışa
Bu toprak Türkün'dür ta baştan başa
Şehidim Kıbrıs'ta, gazim Kıbrıs'ta (Düzgün 1997: 48)

Kıbrıs dışında başka bir şiirinde de Kore savaşına gönderme yapar:

Yüceden bakarsın, nerede ucun
Geçtin okyanusu, Kore'de ucun
Mavi gökler senin, dünya avucun
Şanlı Türk'ün bayrağıdır bayrağı (Düzgün 1997: 56)

Oğuz Kağan'ın dört bir yana elçiler göndererek bütün dünyanın kendisine tabi olması gerektiği fermanıyla başlayan “güneş bayrak, gök çadır” (Arat ve Bang 1936: 17) sözüyle anlam kazanan Türk cihan hâkimiyeti anlayışı bilindiği gibi Müslümanlıktan sonra Türk-İslam Cihan hâkimiyetine

dönüşmüştür. İhsani'nin bu dörtlükteki “Mavi gökler senin, dünya avucun” ifadesi bir art gönderim olarak Türkün bu ülküsüne bir gönderme unsuru olarak düşünülebilir. Bu yönüyle İhsani kendisini gücünü kültüründen alan bugünün insanı olarak konumlandırmaktadır.

Sonuç

Âşık Mevlüt İhsani yaşadığı coğrafya ve dönemi iyi özümsemiş ve içerisindeki iman ve vatan sevgisiyle şiire dönüştürebilmiş büyük bir âşıktır. Bu coğrafya çokça acının yaşandığı, hatta var veya yok olma mücadelesinin en sert yaşandığı yerlerden biridir. Hemen her karışı şehit kanıyla sulanmış olan bu toprağın bir ferdi olarak vatana büyük bir aşkla bağlanmış ve şiirlerinde oldukça fazla yer vermiştir.

Gelenek âşığı sosyal konuları işlemeye zorlar. Kısacası halkın yaşadığı her türden acı, hüznün, ayrılık, savaş, zafer, sevinç vs. âşığın şiirinde yer almalıdır. Ancak bu durum âşığın ferdi hissiyatında da karşılık bulursa büyük bir sanata dönüşebilir. Âşığı değerli kılan da bu duyguları ferdi yaşayıp topluma mal edebilmektir. İhsani bu durumu sanatına taşıyan önemli isimlerden biridir.

Bu yönüyle onun şiirleri birer marş değeri kazanmış ve sadece bu bölge insanında kalmayıp ülkenin her tarafında dillerde yerini almıştır. Özellikle kendisinden sonra ve hatta kendi döneminde yaşayan diğer âşıklara da ilham kaynağı olmuştur. Ondaki bu güçlü vatan sevgisi gelecek nesiller için de birer atalar sözü şeklinde kalmıştır.

Kaynakça

- Arat, R. R. ve Bang W. (1936). Oğuz Kağan Destanı. İstanbul: Burhaneddin Basımevi.
- Bachelard, G. (2008). Uzamın Poetikası. (çev. Alp Tümertekin), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bars, M. E. (2018). Anadolu Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Yapı ve Tema. Ankara: Sonçağ Yayınları.
- Düzgün D. (1997). Âşık Mevlüt İhsani Hayatı, Sanatı ve Eserlerinden Seçmeler. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Eliot, T.S. (2007). Edebiyat Üzerine Düşünceler. (çev. Sevim Kantarcıoğlu). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Ergun, P (2015). “Türk Mitolojisinde Ağaç”. Türk Mitolojisine Giriş (ed. Fatma Ahsen Turan, Meral Ozan). Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları. 109-132.
- Ergun, P. (2017). Türk Kültüründe Ağaç Kültü. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Kafkasyalı, A. (1995). Kırk Yıllık Kara Günler. Erzurum: Eser Ofset.
- Korkmaz, R. (2007). “Romanda Mekanın Poetiği”, Edebiyat ve Dil Yazıları Mustafa İsen’e Armağan, (ed. Ayşenur Külahlıoğlu İslam, Süer Eker). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ögel, B.(1998). Türk Mitolojisi I-II. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.1998, C.I, s. 88.
- Sakaoğlu, S. ve Duymaz A. İslamiyet Öncesi Türk Destanları. İstanbul: Ötüken Yayınları.